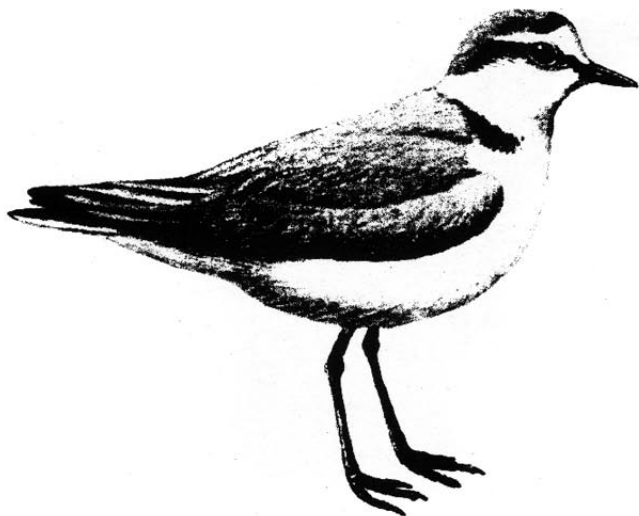

**TWINTIG JAAR BROEDENDE WATERVOGELS
TE ANTWERPEN - LINKEROEVER**

1977 - 1997

BESCHERMING, EVOLUTIE EN TOEKOMST

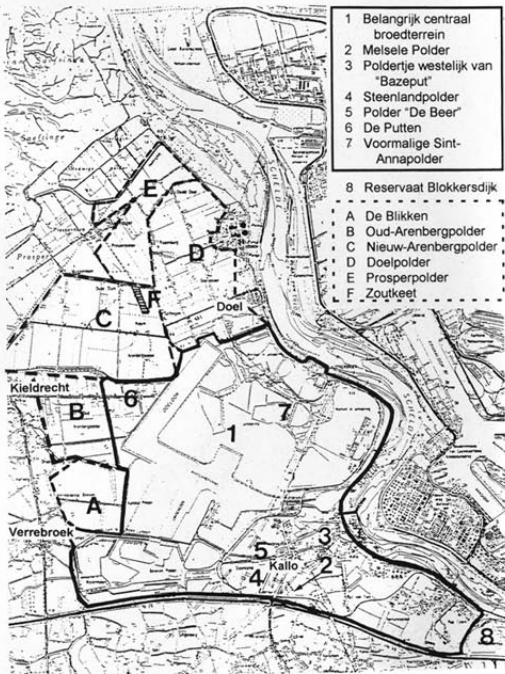
Jacques Van Impe

**EEN UITGAVE VAN
WERKGROEP
NATUURRESERVATEN LINKEROEVER - WAASLAND
SEPTEMBER 1998**

Figuur 1 : Het gebied van onderzoek , bestaande uit spuitvelden en ingesloten polderstukjes.

Fragment uit de topografische kaarten 7 en 15 , met toelating A1237 van het Nationaal Geografisch Instituut.

Dit rapport is opgedragen aan de driehonderd gezinnen , die op Linkeroever voor de havenuitbreiding werden onteigend. Aan de vele families landbouwers , die - na een lange periode van onzekerheid - de verbondenheid met hun eeuwenoude grond verloren. Aan de jonge boer van de Sint-Antoniushoek , die manu militari uit zijn erf werd ontzet , later naar Frankrijk trok , om daar te mislukken. Nooit verscheen enig verslag over al deze menselijke tegenspoed. Nooit verscheen enig rapport over het leed in hospitalen geleden. Over dit alles heb ik al te weinig nagedacht...

Jacques Van Impe

En de boer, hij ploegde voort...

Uit "Ballade van den boer" van Wermeus Buning

INLEIDING

Sinds vele jaren zijn de toekomstige industrieterreinen van Antwerpen-Linkeroever een belangrijke broedplaats voor steltlopers in ons land . In mijn eerste rapport " Een overzicht van de broedende steltlopers op de opgespoten terreinen van Antwerpen-Linkeroever - 1977-1990 " (Oniulus 1991:9-17) besteedde ik aandacht aan de broeddichtheid en de onderlinge associatie van de soorten steltlopers op de verschillende terreintypen van spuitvelden. Volgende percentages van het Vlaamse broedbestand hebben in 1990 op deze terreinen gebroed : Kluut 55-57 % , Tureluur 45-52 % , Kleine Plevier 43-46 % , Strandplevier 31-34 % , Scholekster 19 % en Grutto 9-10 % .

Dit rapport blijft meer algemeen en beschrijft de omvang van de broedbestanden van de watervogels in de periode 1977-1997. Bijzondere aandacht werd besteed aan de broedende weidevogels van de polderstukjes, die door de spuitvelden worden ingesloten, en van de grotere, nog ongerepte Scheldepolders. De evoluties van de aantallen broedparen in het verleden worden in het kort besproken. Tevens zijn enkele voorzichtige toekomstprojecties gemaakt met het oog op een natuurbeleid, waarbij te midden van industrievestigingen enkele oasen van natuurontwikkeling zouden gespaard blijven.

BESCHERMING

Breed genomen speelde in de periode 1977-1990 verstoring van broedvogels op Linkeroever maar een geringe rol. Wandelars bleven zeldzaam en liefhebbers van motorcross beperkten zich meestal tot enkele plaatsen. Na 1990 namen de verstoringen een niet voor te stellen vorm aan. Instellingen voor het natuurbehoud in het Vlaamse Gewest werden hiervan meermalen ondubbelzinnig op de hoogte gebracht. Belangrijke broedvogelkolonies, niet alleen van Kluut en Visdief, maar ook van Strandplevier - een soort die het zowat nergens goed stelt (Conferentie van Aveiro, Portugal, 1995) - werden verscheidene opeenvolgende broedseizoenen verstoord door sportactiviteiten als motorcross, parasailing en paramotor én landende hefschroefvliegtuigen.

In deze chaotische toestand dwaalden natuurliefhebbers in een doolhof van vermeende, schriftelijke, mondelinge, niet-officiële en officiële toelatingen, zonder te weten welke

instelling of dienst precies waarvoor verantwoordelijk was. Daarom is een eerste hoofdstuk aan de problematiek van de natuurbescherming op Linkeroever gewijd.

Na zes jaar niet af te remmen verstoring werd begin 1997 vernomen, dat hogere ambtenaren van de Administratie Waterwegen en Zeewegen (AWZ) een absolute rust op de toekomstige industrie-terreinen voorstelden. Ir. W. WilsSENS, samen met zijn medewerkers waaronder Dhr. F. Minnebo, verklaarden zich bereid om orde in deze verwarde toestand te scheppen. Op 25 februari kwam een eerste vergadering onder voorzitterschap van Ir. WilsSENS tot stand. Hierop waren de politie van Beveren, de rijkswacht van de Waaslandhaven, de jachtvereniging "De Wase Polders", de Dienst Personenvervoer en Luchthavens van de Vlaamse Gemeenschap en de parasailvereniging "Sky High" vertegenwoordigd. Paul Gerené en de auteur verdedigden de natuurbelangen. Op deze vergadering werd duidelijk dat in het verleden geen enkele instantie enige toelating had gegeven voor het beoefenen van sportactiviteiten op de toekomstige industrie-terreinen. Het gaat immers om strikte privé-terreinen die onder beheer staan van AWZ. Ir. WilsSENS bevestigde dan ook, dat sportactiviteiten hier in geen geval thuis hoorden. Een tweede vergadering vond plaats op 14 april, met deelname van dezelfde vertegenwoordigers en Hildegard Van den Camp voor WNLW. Het besluit van de tweede vergadering was een bekrachtiging van de vorige: voor geen enkele recreatieve activiteit, helikopterlandingen inbegrepen, kon toelating worden verleend.

Na enkele weken schijnbare kalmte bleek dat heel wat piloten van hefschroefvliegtuigen de besluiten van beide vergaderingen omzelden. Op onregelmatige tijdstippen, maar meestal tegen de avond, werd nog altijd geland. Volgens Willy Van Gasse nam tussen 1 en 6 juni het aantal landingen gestadig toe. Op 7 juni werd nagenoeg gedurende de hele dag onafgebroken geland midden in de kolonie broedende Visdieven en Strandplevieren. Deze acties hebben dit jaar opnieuw de broedresultaten van beide soorten erg benadeeld. Ruim 20 paren Visdieven en evenveel paren Strandplevieren verlieten het broedterrein om niet meer terug te keren. Ook kende de Visdief dit jaar opnieuw een zeer laag voortplantingssucces.

De Werkgroep Natuurreservaten Linkeroever-Waasland (WNLW) reageerde op deze overtredingen onmiddellijk en heftig, waarbij Paul Gerené een bijzondere rol speelde. Op 10 juni laakte WNLW in een persbericht aan 11 kranten, vijf lokale radio's en één TV-station de onwettige landingen. Tevens werden de directies van alle helimaatschappijen over de feiten ingelicht. Ikzelf diende een klacht in bij premier Dehaene over de slechte werking van de Afdeling Veiligheid van het Bestuur der Luchtvaart te Brussel, waar eigendomsrechten genegeerd werden.

Resultaten van deze goed gecoördineerde acties bleven niet uit. Vanaf 8 juni tot op heden werden op het voornaamste broedterrein geen laagvliegende of landende hefschroefvliegtuigen meer gemeld.

Op 29 augustus 1997 bevestigden Ir. W. WilsSENS en rijkswachtcommandant van de Waaslandhaven P. Aerts opnieuw de besluiten van beide vorige vergaderingen. Toelatingen tot enige activiteit op de terreinen van AWZ kunnen alleen door Ir. WilsSENS worden verleend. Een goede medewerking van de rijkswacht geeft veel hoop voor de toekomst.

Deze beslissingen gaven het streven naar natuurbehoud op Linkeroever een nieuw

elan:

- Op alle terreinen beheerd door AWZ blijft, ook tijdens de winterperiode, elke vorm van recreatie verboden. Alleen Ir. WilsSENS kan hierop een uitzondering verlenen.
- Eventuele overtredingen dienen zo vlug mogelijk gemeld aan Ir. WilsSENS (AWZ) of bij rijkswachtcommandant Dhr. P. Aerts.
- Nicole Van Sande van "Gazet van Antwerpen" heeft zich bereid verklaard om in de toekomst misbruiken onverwijld te publiceren.

Maar weinig natuurliefhebbers doen daadwerkelijk ook iets aan natuurbescherming. De uitgestrektheid van de terreinen op Linkeroever maakt controle bovendien moeilijk. In de huidige omstandigheden kan elke bezoeker zijn verantwoordelijkheid opnemen door overtredingen onverwijld te melden (zie adressenlijst op de achterkaft). Maar het kan ook niet, dat "natuurminnaars" bij hevige regenweer op niet-toegankelijke terreinen gedurende één uur broedende Visdieven massaal van hun nesten verjagen. Dit was nochtans op 22 juni wel het geval!

DANKWOORD

Door de inspanning van velen mag thans een betere toekomst voor de broedende wadvogels van Antwerpen-Linkeroever in het vooruitzicht worden gesteld. Hiervoor oprechte dank. Graag vermeld ik in het bijzonder:

- Ir. W. WilsSENS van AWZ, die door zijn vastberadenheid en enthousiasme de weg naar duidelijkheid in de afspraken en de bescherming opende;
- Dhr. F. Minnebo van het AWZ, die leiding nam van het vele veldwerk, zoals het afgraven van ingangen, het plaatsen van verbodstekens en het omheinen van het belangrijkste vogelbroedterrein;
- Dhr. P. Aerts, rijkswachtcommandant, voor de vele controles door de rijkswacht uitgevoerd op Linkeroever;
- Willy Van Gasse, Maurice Beeldens en August Hollanders voor hun niet-aflattende inspanningen voor het behoud en de bewaking van de voornaamste broedterreinen;
- Hildegard Van den Camp en Paul Gerené van WNLW voor de inzet en de bekwaamheid waarmee zij de standpunten van de natuurbeschermers verdedigden;
- en allen, die het natuurbehoud hebben aangemoedigd.

Gebruikte afkortingen

p.	= paar	W.	= De Wielewaal
L.O.	= Linkeroever	Or.	= Onolus
WNLW	= Werkgroep Natuurbehoud Linkeroever vzw (nu WNLW)	G.	= De Giervalk
		VOT	= Veldornithologisch Tijdschrift

A. BROEDENDE WATERVOGELS VAN SPUITVELDEN EN OORSPRONKELIJK GEBLEVEN POLDERSTUKJES

TERREIN EN METHODE VAN ONDERZOEK

Het beschouwde gebied (51°13' tot 51°18' N en 4°12' tot 4°20' O, Fig. 1) bestrijkt een deel van de gemeenten Zwijndrecht en Beveren en bestaat uit opgespoten terreinen en stukjes ongerepte polder, omsloten door industriële complexen, havendokken en een woonkern. Elk jaar werden alle spuitterreinen met de ingesloten polderstukjes geïnventariseerd, alsook het natuurgebied "De Putten", dat aan de noordwestelijke hoek van het onderzoeksgebied grenst. Het laaggelegen weidestukje zuidelijk van de Oude Arenbergstraat werd ook bij De Putten gerekend. Het natuurreservaat "Blokkersdijk" viel buiten het onderzoek. Weidevogelinventarisaties in de polders ("De Blikken", Oud en Nieuw-Arenbergpolder, Doel- en Prosperpolder, Belgisch gedeelte) gelegen buiten het hier besproken deel worden later in een afzonderlijk hoofdstuk behandeld.

Voor de methode van telling van het aantal paren broedende steltlopers wordt verwezen naar een vorig verslag (Or. 1991-9-17). Voor de aanvang van elk telseizoen werd vanuit steeds dezelfde plaats van elk terrein een schets gemaakt. Hierdoor wordt de inventarisatie heel wat makkelijker en kan het betreden van het broedterrein worden beperkt. Inventarisaties van eenden steunden op een telling van het aantal aanwezige tomen. Daardoor bleven deze tellingen onder de werkelijkheid. Rekening werd gehouden met de opvallende verplaatsingen die tomen kunnen afleggen. Tellingen van broedende meeuwen gebeurden van verschillende plaatsen op de rand van de kolonie. Het belangrijke broedterrein gelegen tussen het noordelijk Instekdok, het Waaslandkanaal en het Doeldok (Fig. 1) werd tijdens de laatste jaren mee geïnventariseerd door W. Van Gasse, die verbonden is aan het Belgisch Ringwerk. Ik mocht gebruik maken van zijn telgegevens, waarvoor oprecht dank.

In de Tabellen 1 en 2 blz. 8 en 10 hebben de aantallen broedparen geen exacte waarde, maar zij vertegenwoordigen het gemiddelde van een minimum- en een maximumtelling. De jaarlijkse afwijking op dit gemiddelde werd procentueel uitgedrukt en is in beide tabellen te vinden in een afzonderlijke kolom. Zowel bij eenden als bij steltlopers zijn sommige soorten gemakkelijk en andere moeilijk te inventariseren. Bij soorten uit de laatste groep is de foutmarge groter.

FUTEN EN REIGERACHTIGEN

Futen vinden weinig broedgelegenheid op spuitvelden. Meestal verdwijnen de plassen op de terreinen door nieuwe opspuitingen alvorens zich een geschikte bedekking met waterplanten kan ontwikkelen.

Fuut (*Podiceps cristatus*). Broedvogel tijdens 17 van de 21 jaren onderzoek. Gewoonlijk 1 - 3 paar, zelden meer. Maxima in 1979 (8 p.) en in 1985 (5 p.).

Geoorde fuut (*P. nigricollis*). Slechts drie broedgevallen zijn bekend: 1 in 1989 en 2 in 1991, waarbij respectievelijk twee en één jong grootkwamen.

Dodaars (*P. ruficollis*). Broedvogel tijdens 18 van de 21 jaren onderzoek. Maxima in 1980 en 1991 (10 p.) en in 1981 (6 p.).

Lepelaar (*Platalea leucorodia*). In juni 1991 werd op een groot spuitveld een baltzend paar waargenomen, dat enkele dagen later nestmateriaal verzamelde en wegdroeg. Zeer waarschijnlijk kwam het niet tot eileg. Dit was voor ons land de eerste broedpoging voor de Lepelaar.

EENDACHTIGEN EN RALLEN

Tabel 1 (zie blz. 8) geeft een overzicht van het aantal broedende eendachtigen, Waterhoen en Meerkoet op L.O.. Door een onvolledige telling ontbrak het jaar 1980. Het overzicht werd aangevuld met gegevens door Voet et al. (1980) verzameld.

Door het traag verlopend rijpingsproces van de verschillende watergebieden waren de spuitvelden pas in 1985 ten volle beschikbaar voor broedende eenden. Hierna volgde al vlug het hoogste broedbestand (periode 1988-1992, tot meer dan 730 p.), gevolgd door een niet te miskennen dalende trend: nog maar 378 p. in 1996 en 425 p. in 1997.

Twee factoren speelden bij deze ongunstige ontwikkeling een rol.

Vooreerst werden geschikte biotopen volledig opgespoten. In 1996 verdween aan de expresweg westelijk van de gebouwen Inspec Belgium-Borealis een klein, sterk begroeid plasje. In 1997 was het de beurt aan twee belangrijke watergangen, gelegen tussen de hiervoor vermeldde gebouwen en het Fort Sint-Marie. Hier verdween in 1996 ook een laag gelegen moerassig terrein, broedplaats van een belangrijke kolonie Kokmeeuwen. Het geheel van al deze kleine gebieden was een broedplaats voor enkele tientallen paren eenden.

Een tweede verklaring voor de achteruitgang van het eendenbestand dient gezocht in hun algemeen verminderd reproductievermogen, dat in de laatste jaren vooral bij Kraekend en Kuifeend over de gehele Antwerpse regio werd vastgesteld. Zowel op de voornaamste broedplaatsen van rechteroever (o.a. "De Kuifeend") als op deze van L.O. ("Blokkersdijk" ingebegrepen), is de gemiddelde toomgrootte van enkele dagen oude pulli in vergelijking met vroeger flink gedaald. Een verklaring voor deze algemeen ongunstige trend is niet gevonden.

Knobbelzwaan. Met 9 en 10 p. in 1993-1995 waren alle beschikbare plaatsen op L.O. bezet, zelfs plasjes met een oppervlakte van 150 x 100 m. L.O. geeft heel wat slechtere broedresultaten dan "Blokkersdijk" en rechteroever. Het vlug uitdrogen van ondiepe plassen en het daaropvolgend spoedig wegtrekken van families zijn hier de oorzaak van.

Canadese Gans en Nijlgans. Uit alle broedgevallen van deze minder gewenste soorten kwamen jongen groot.

Bergeend. De enige eendensoort die in de lift zit, met in de laatste jaren 100-120 p.. Einde de jaren zeventig broedden reeds 35-60 p. in het gebied. In het Antwerpse is de Bergeend een recente verschijning. Op het einde van vorige eeuw was de soort zeer zeldzaam aan de Westerschelde (Croegaert in Dubois 1887-1888).

Tabel 1. Aantal paren broedende cendachtigen, Waterhoen en Meerkoet en Meerkoet te Antwerpen-L.O. Periode 1977-1997

Soort	Jaar.	fout	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97
Knobbelewaan <i>Cygnus olor</i>	0	0	1	0	0	1	0	0	0	4	3	8	9	8	4	7	6	9	10	2	2		
Canadaase gaas <i>Branta canadensis</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Nijlgans <i>Anas platyrhynchos</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Bergeend <i>Fulica tadorna</i>	4	61	42	35	-	-	43	54	50	60	58	74	93	70	82	83	114	83	103	98	117	108	
Wilde eend <i>Anas platyrhynchos</i>	3	-	-	39	-	-	77	77	54	117	124	79	212	229	214	172	201	156	172	76	62	81	
Zomertaling <i>Anas crecca</i>	0	0	2	3	2	5	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0
Krakeend <i>Anas strepera</i>	3	0	0	2	15	13	38	21	68	75	55	151	190	111	192	151	105	132	115	80	110		
Slobeend <i>Anas sylvatica</i>	5	15	-	-	-	-	41	27	22	18	46	49	39	99	91	57	85	99	45	53	35	34	34
Kuifeend <i>Aythya fuligula</i>	3	55	37	62	87	115	75	107	77	116	161	155	157	177	135	217	167	130	164	125	82	90	
Tafeleend <i>Aythya ferina</i>	0	0	0	1	0	2	0	2	1	3	0	0	0	0	1	0	4	7	12	12	3	2	
Waterhoen <i>Gallinula chloropus</i>	4	-	-	-	-	-	-	-	-	64	-	62	104	122	144	112	104	87	77	80	45	33	
Meerkoet <i>Pelecanus ater</i>	2	-	-	-	-	-	-	-	-	72	140	-	188	245	232	203	188	178	167	157	158	86	96
Totaal cenden	-	-	-	-	-	-	235	300	221	410	467	402	712	758	599	732	736	527	636	461	378	425	

- = geen of onvolledige telling

Quinet 1997) en volgens Maeye en Van der Vloet (1958) werden in de jaren 1946-1950 maar zeer onregelmatig kleine groepjes langs de Schelde waargenomen. Volgens dezelfde auteurs werden de eerste broedgevallen op L.O. genoteerd in 1950 (2 p.) en 1951 (1 p.).

Wilde Eend en Slobeend. Het broedbestand van de Wilde Eend daalde van de topjaren (1988-1990) van 210-230 p. naar 60-80 p. (1995-1997) en dit van de Slobeend van 60-100 p. (1988-1992) naar 34-35 p. (1995-1997). De verdwijning van geschikte biotopen is hiervan de voornaamste oorzaak.

Zomertaling. Vanaf het begin der tellingen was deze soort zeldzaam. Toch vermelden Voet et al. (1974-1981) nog 5 - 10 p. voor de gehele L.O. (Blokkersdijk ingebrogen) in 1981. Broeden is alleen waargenomen in overgebleven polderstukjes en nooit op plasjes van spuitvelden.

Krakeend. Na de Kuifeend talrijkste eendensoort op L.O. Het broedbestand van de topjaren (1950-190 p., 1988-1992) viel in de laatste drie jaren (1995-1997) terug op 80-115 p..

Het Antwerpse heeft voor de Krakeend, zoals voor de Kuif- en de Tafeleend, een belangrijke rol gespeeld in de uitbreiding en de toename van deze soort in België (G. 1983:433-448). Eerste broedgevallen voor ons land op "De Kuifeend" in 1972 (Voet & Benoy 1979). Op L.O. vroegste broedgevallen pas in 1976 en 1977 op "Blokkersdijk" met telkens één paar (WNLO 1979) en enkele jaren later (1980) voor het eerst op de spuitvelden.

Kuifeend. Hoogste broedbestand in 1991 met 217 p., thans nog maar 80 - 90 p.. Eerste broedgevallen van de Kuifeend in België in 1947 op rechteroever (Huyskens, W. 1951:28) en in 1952 op L.O. (Maeye en der Voet, G. 1953: 363). Eerste broedgeval voor "Blokkersdijk" in 1966 en enkele jaren alhier tussen 1966 en 1970 (Voet & Benoy 1979). In 1977 broedden reeds 54-57 p. op de spuitvelden van L.O.

Tafeleend. Broedt in klein aantal. Het maximum van 12 p. (1994 en 1995) ligt heel wat beneden de broedaantallen voor "Blokkersdijk" (Gerené & Verschueren 1992). In tegenstelling tot de Kuifeend heeft zich bij de Tafeleend nooit een snelle toename voorgedaan. Met de opvulling van het plasje aan de expresweg te Zwijndrecht verdween de voornaamste broedplaats van L.O..

De Tafeleend broede in de heidegebieden ten noordwesten van Antwerpen vanaf 1940 (Lippens 1954). De soort kwam maar laat in de polders tot broeden : eerste geval op rechteroever in 1963 (de Roover et al., W. 1965: 81) en in 1967 gelijktijdig twee paar op "De Kuifeend" en op "Blokkersdijk" (Voet & Benoy 1979). In dit laatste gebied jaarlijks vanaf 1975 (WNLO 1979). Pas in 1979 werd voor het eerst broeden op de spuitvelden waargenomen.

Waterhoen en Meerkoet. Gelijktijdig met het dalend eendenbestand gaan beide soorten in de laatste jaren gevoelig achteruit.

Wateral (*Rallus aquaticus*). Zoals reeds vermeld door Durinck en Van den Camp (1996) broeden zeer recentelijk enkele paren van deze zeldzame soort jaarlijks in het "Groot Rietveld". Dit is de enige plaats op L.O. waar broeden ooit met zekerheid is vastgesteld.

Tabel 2. Aantal paren broedende steltlopers te Antwerpen-L.O. - Periode 1977 - 1997

Soort	Jaar- lijkse fout (in %)	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97
Scholekster <i>Himantopus cotinigras</i>	5	18	20	28	-	29	23	41	37	66	53	74	103	108	117	137	139	113	104	99	99	81
Kluut <i>Plegadis fuscinervis</i>	0,5	138	289	177	195	325	191	274	139	153	178	186	228	206	233	188	238	166	195	181	125	110
Kleine Plover <i>Charadrius hiabalis</i>	4	58	77	58	77	135	114	75	49	73	60	83	131	158	138	97	53	59	65	51	47	61
Bonboplover <i>Charadrius hiaticula</i>	0	1	0	1	2	2	1	2	0	1	1	1	0	3	3	2	2	5	8	3	2	2
Strandplover <i>Ch. alexandrinus</i>	4	30	43	78	51	117	76	65	11	10	16	23	48	20	17	40	13	23	47	30	28	37
Kievit <i>Vanellus vanellus</i>	5	-	-	-	-	150	160	295	228	325	338	345	430	393	485	382	452	447	466	517	415	303
Bonte strandplover <i>Callidris alpina</i>	0	0	0	0	0	0	1	2	2	2	2	4	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0
Grutto <i>Limosa limosa</i>	4	15	18	11	21	22	14	20	16	28	33	51	85	86	83	78	74	70	80	83	67	59
Wulp <i>Vanellus argenteus</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3	4	1	2	1	1	1	1	3
Tureluur <i>Troglodytes troglodytes</i>	4	10	17	10	19	28	21	56	19	25	28	40	59	65	73	58	50	58	48	69	59	70
Totaal (zonder Kievit)	270	464	363	365	658	441	515	273	358	372	462	656	649	668	602	572	495	548	517	428	423	

- = geen of onvolledige telling

STELTLOPERS

Tabel 2 geeft een overzicht van het aantal broedende steltlopers op L.O. Opnieuw werd het jaar 1980 ingevuld met gegevens uit het werk van Voet et al. (1980).

Eén soort ontbreekt in Tabel 2:

Steltkluut (*Himantopus himantopus*). Maar één broedgeval: in 1986 bracht één paar met goed gevolg drie jongen groot.

De periode 1988-1995 kende het grootste aantal broedende steltlopers, met meer dan 1000 broedparen in zes van de acht seizoenen. De recente jaren 1996 en 1997 vertoonden een duidelijke teruggang. Nemen we het totaal aantal broedparen zonder deze van de Kievit, dan is de teruggang in de laatste twee jaar eveneens duidelijk. Niettegenstaande deze achteruitgang blijft het broedbestand van steltlopers op L.O. zeer belangrijk in het kader van het Vlaamse Gewest.

Scholekster. Het maximum, bereikt begin de jaren negentig (135-140 p.), werd zeer geleidelijk afgebouwd tot 80-82 p. in 1997.

Kluut. Sterke daling vanaf 1996 vooral door het minder voorkomen van jonge, zandige spuitvelden, die door deze soort als broedterrein worden geprefereerd. In dit biotoop kunnen tot bijna 12 p./10 ha broeden (Or. 1991:11). Doorgaans is de Kluut minder gevoelig aan verstoring dan andere waadvogels, maar bijna elk jaar eisen nieuwe opspuitingen van uitgelezen broedplaatsen een zware tol. In 1997 werd de belangrijkste kolonie van L.O. (39 nesten) door onvoorziene opspuitingen in één dag vernietigd.

Jaren geleden is bij deze soort herhaaldelijk broeden vastgesteld op uitgestrekte, bijna volledig kale zandvlakten op meer dan drie km van enig voedselgebied verwijderd (Or. 1991: 6 en 13). Broedgevallen in zo'n ongunstig woestijnhabitat waren voordien nooit in de literatuur beschreven. Op deze terreinen zijn nooit jongen grootgebracht.

Tijdens de periode 1982-1991 werden op 973 onderzochte paren gemiddeld 0,49 - 0,52 jongen per paar vliegvlug, één van de geringste aantallen ooit in het broedareaal van de Kluut vastgesteld (G. 1991: 222 en 235). Ook de daaropvolgende jaren lieten geen betere resultaten zien (zie Tabel 3).

Tabel 3. Voortplantingsresultaten van de Kluut te Antwerpen-L.O., uitgedrukt in aantal vliegvlugge jongen per paar. Periode 1992 - 1997.

Jaar	Aantal broedparen onderzocht	Aantal vliegvlugge of bijna vliegvlugge jongen	Aantal vliegvlugge jongen/paar
1992	220	131	0,59
1993	166	83-87	0,50-0,52
1994	195	34	0,17
1995	181	41-56	0,22-0,31
1996	111	19	0,17
1997	110	29-30	0,26
Totaal 6 jaar	983	337-357	0,34-0,36

Oorzaak van deze slechte resultaten is de bijzonder hoge sterfte van enkele dagen oude kuikens door de vlugge uitdroging van ondiepe plassen en de hoge tol geëist door predatie wanneer kuikens zich voor het eerst naar soms ver afgelegen voedselplaatsen begeven (G. 1991: 235). Bij de populatie op L.O. is de jongenopbrengst elk jaar zo gering.

dit niet kan instaan voor haar eigen voortbestaan. Daarom is elk jaar aanvorderend van vreemde broedvogels, die wellicht uit Zeeland afkomstig zijn. Gelukkig geven de overige soorten waadvogels betere voortplantingsresultaten dan de Kluut.

Reeds in vorige eeuw werden enkele paren broedende Kluten langs de Schelde gemeld, o.a. aan het fort van Kallo (Croegaert in Dubois 1887-1888; Dubois 1912). Een definitieve vestiging in het Antwerpse vond in 1949 plaats bij de uitbouw van de eerste petroleumhaven. In 1952 broedden daar al 12-13 p. (Huyskens 1953 ; Maebe en Van der Voet 1953).

Kleine plevier. Hoogste aantallen in 1981-1982 (tot 135 p.) en 1988-1991 (tot 158 p.). Vanaf 1992 gevoelige achteruitgang die hoofdzakelijk aan verstoring door motorcross wordt toegeschreven.

Bontbekplevier. Broedvogel sinds het begin der waarnemingen. Vanaf 1989 jaarlijks terugkerend met een maximum van 5 p. in 1993 en 8 p. in 1994. L.O. is de enige binnenlandse broedplaats in Het Vlaamse Gewest die jaarlijks wordt bezet.

Strandplevier. Met 47 paar in 1994 broedde 32-35 % van het Vlaamse broedbestand op L.O. (Devos en Anselin 1996). In tegenstelling tot wat verwacht kan worden , verkiest de Strandplevier op L.O. ook plaatsen met begroeiing, waarvan de bedekkingsgraad zelfs 70-100 % kan bedragen (Or. 1991:11). De broedaantallen kenden hoogten (1979-83, 1988, tot 117 p.) en laagten (1984-87, 1989-90, 1992-93) die moeilijk te verklaren zijn en niet afhankelijk lijken van het terreinaanbod. In de jaren 1992-1997 was de Strandplevier onder alle waadvogels de meest kwetsbare soort voor verstoring. Zonder deze ongunstige factor zou het broedbestand elk jaar heel wat hoger gelegen hebben. Zoals de Kluut verscheen de Strandplevier voor het eerst in het Antwerpse met de oprijping van de vroegste spuitvelden vanaf 1949. Eerste broedgevallen voor het Vlaamse binnenland op rechteroever in 1951 en 1952 met telkens één paar (Huyskens 1953).

Kievit. Over de gehele periode was de trend stijgend maar vanaf 1996 kwam een daling tot uiting. Hetzelfde jaar werd de Kievit in Duitsland uitgeroepen tot "vogel van het jaar", omdat hier - zoals ook in andere landen - het bestand reeds jaren voordien gevoelig was afgenomen (Hötker 1991). Van zulk een afname was tot 1996 op L.O. niets te merken. Een vrij belangrijk percentage van de broedvogels verkiest nog oorspronkelijke polderstukjes (zie volgend hoofdstuk).

Bonte Strandloper. Enkele paren in de periode 1982-1992 (maximum vier) waren de eerste en enige broedgevallen voor het land. De verdwijning van deze delicate soort na 1992 is rechtstreeks in verband te brengen met toenemende verstoring op potentieel gunstige broedterreinen. Na 1992 is nog enkele keren zang gehoord.

Grutto. Trage toename tot 1988. In de jaren 1988-1995 70 - 85 p., zonder duidelijke trend. Ook bij deze soort is de laatste jaren een afname vastgesteld . Zoals bij de Kievit verkiest een belangrijk deel van de L.O.-populatie nog ongerepte stukjes poldergebied (zie volgend hoofdstuk).

Wulp. L.O. is voor deze soort de enige gekende broedplaats voor de provincie Oost-Vlaanderen. Vanaf 1988 broeden één tot enkele paren. Maximum 4 p. in 1990.

Tureluur. Tot 1990 een stijgend aantal broedvogels, met een maximum van 73 p. in dat jaar. Na 1990 een duidelijke afname, alhoewel 1997 weer hoop geeft op betere resultaten.

Tabel 4. Aantal paren broedende meeuwachtigen te Antwerpen-L.O. - Periode 1977 - 1997

Soort	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93-	94	95	96	97
Kokmeeuw <i>Larus ridibundus</i>	8	2	5	0	7	7	285	450-470	1150	2700-2900	3300	3100	3780	1300-1350	1800	1010-1035	1870	3200	3290	2300	35
Zwartkopmeeuw <i>L. melanocephalus</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	3	1	6	8	26	12	0
Visdief <i>Sterna hirundo</i>	5	6-7	12	8	12	14	2-3	15	5-6	14-17	19	19	11	33-36	28-32	10-12	31-36	108	45	84	105

MEEUWACHTIGEN

De aantallen broedparen van de meeuwachtigen vindt u hiernaast in Tabel 4 .

Kokmeeuw. In de periode 1977-1983 minder dan 10 paar. Voor haar nestbouw is de Kokmeeuw sterk afhankelijk van de aanwezigheid van veldjes overjarige, omgewaaide stengels van Zeester (*Aster tripolium*). Vanaf 1983 kwamen uitgestrekte laaggelegene terreinen vrij, die dicht met deze plant waren begroeid, zodat vanaf die tijd hoge broedaantallen genoteerd werden. Met meer dan 3000 p. in 1987-1989, 1994 en 1995 behoorde L.O. tot de belangrijkste broedplaatsen van het land. In 1997 stortte het bestand ineen door opspuiting van het enige nog beschikbare terrein nabij Kallo-Fort, een ongunstige evolutie voor een soort , waarvan in heel wat landen een drastische achteruitgang wordt gesignaleerd, bv. in Nederland en in Zweden (van Dijk 1996; Jönsson en Karlsson 1990).

Zwartkopmeeuw. Een occasioneel broedgeval in 1985 in de voormalige Kokmeuwkolonie ten zuiden van het bedrijf Henkel. Vanaf 1991 jaarlijkse broedgeval. Wat beloofde een prachtige zaak te worden - al 12 p. in 1996 - werd in september van datzelfde jaar tenietgedaan door opspuiting van de enige Kokmeuwenkolonie op L.O.

Visdief. Na een jarenlang klein aantal broedgevallen (max. 15 p. voor 1977-85 en max. 20 p. voor 1986-89) kwam het tot een flinke kolonie in 1994 met 108 p., d. i. bijna 20 % van het Vlaamse broedbestand voor dat jaar (Devos en Anselin 1996). De Visdief vormt een zwarte bladzijde in het ornithologisch gebeuren van L.O.. Tot vorig broedseizoen was de verstoring van de kolonies zo intens, dat de Visdieven -vooral tijdens de weekeinden - nauwelijks hun nesten konden bebroeden. Ook dit jaar verlieten ruim 20 paar voortijdig hun broedplaats door landingen van hefschroefvliegtuigen.

Samen met de Strandplevier zijn op L.O. de Visdieven het meest aan verstoring onderhevig. De slechte voortplantingsresultaten van de Visdief zijn hiervan een weerspiegeling (zie Tabel 5 op de volgende bladzijde).

Zo'n laag voortplantingsucces is in de klassieke handboeken niet te vinden (van Blotzheim en Bauer 1982; Cramp 1985; Il'icov en Zubakin 1990). Het komt slechts uitzonderlijk voor bij zeer slecht weer en groot voedselgebrek (Becker en Specht 1991). Becker et al. (1994) toonden aan, dat kolonies in het binnenland meer jongen grootbrengen (1,5 vliegvlugge jongen/paar) dan buitendijkse (0,7 vliegvlugge jongen/paar), omdat deze laatste regelmatig aan de invloed van springtijden onderhevig zijn. Een reden te meer om heel wat betere resultaten op L.O. te verwachten.

Tabel 5. Voortplantingsresultaten van de Visdief te Antwerpen L.O., uitgedrukt in aantal vliegvlugge jongen per paar. Periode 1994 - 1997.

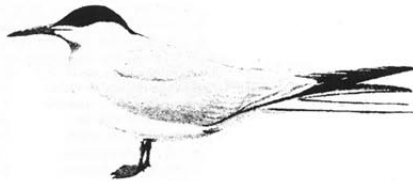
Jaar	Aantal broedparen onderzocht	Aantal vliegvlugge of bijna vliegvlugge jongen	Aantal vliegvlugge jongen/paar
1994	108	47	0,43
1995	45	14	0,31
1996	81	61	0,75
1997	135	50	0,37
Totaal 4 jaar	369	172	0,47

Enkele soorten zijn in Tabel 4 niet opgenomen:

Zilvermeeuw (*Larus argentatus*) Maar één broedgeval in de besproken periode: een broedende vogel in 1996, die later het nest verliet.

Dwergmeeuw (*Larus minutus*). Op 6 en 7 mei 1983 werd bij vier paar balts waargenomen boven een spuitveld. Op 10 mei waren alle vogels verdwenen (VOT 1984: 41-44).

Dwergster (*Sterna albifrons*). Op 2 juni 1978 hevig alarm van één paar boven een leeg nestkuilje (VOT 1979: 2-15)

Adulte Visdief

B. BROEDENDE WEIDEVogELS IN OORSPRONKELIJK GEBLEVEN POLDERSTUKJES

Sinds vele jaren omsluiten de spuitvelden nog enkele vrij ongerepte polderstukjes. Ze zijn een levendige herinnering aan het vroegere landschap en aan de weidevogels die er to broeden kwamen. Alhoewel de aantallen broedende weidevogels in deze vergeen- en uiteraard bedreigde polderstjes werden verwerkt in het vorige hoofdstuk, belicht ik ze hier in het bijzonder.

TERREIN (Fig. 1)

Vijf poldergebieden liggen nog in een nagenoeg onveranderde toestand tussen de spuitvelden: de Melsele Polder (nuttige broedoppervlakte cultuurweiland en akkerland 36,6 ha), het polderstje westelijk van de Bazeput (5,9 ha), de Steenlandpolder (43,4 ha), de polder De Beer (24,2 ha) en De Putten (36,6 ha). Voor dit laatste gebied is ook het laagliggend weiland zuidelijk van de Oud Arenbergstraat in de oppervlakte begrepen. De totale oppervlakte van deze gebieden bedraagt 147 ha. Tot en met 1992 maakte ook nog de inmiddels opgespoten Sint-Annepolder (32,5 ha) deel uit van deze reeks. De jaarlijks onderzochte oppervlakte bedroeg dus 179 ha voor de onderzoeksjaren 1990/92 en 147 ha voor de onderzoeksjaren 1993/97, met als gemiddelde 159 ha/jaar.

Alhoewel ook Kluut en Kleine Plevier in deze polderrelicten in klein aantal broeden, wordt dit overzicht beperkt tot de vier belangrijke weidevogels, ook wel de "de grote vier" genoemd: Scholekster, Kievit, Grutto en Tureluur.

RESULTATEN EN BESPREKING

Tabel 6 geeft over een periode van acht jaar (1990-1997) voor al deze kleine landschapselementen samen het gemiddeld aantal paren broedende weidevogels, alsook het procentueel aandeel van het broedbestand op L.O. dat in deze polderstjes broedt.

Tabel 6. Het belang van oorspronkelijke polderstukjes op L.O. Aantal broedparen weidevogels (gemiddelde \pm standaardafwijking) en hun aandeel (%) in de gehele broedpopulatie van L.O. Periode 1990 - 1997.

Soort	Gemiddeld aantal paar/jaar	Gemiddeld % aandeel van gehele L.O.	Gemiddeld % aandeel uiterste waarden
Scholekster	14,6 \pm 4,2	13,0 \pm 2,2	9,1 - 15,8
Kievit	73,1 \pm 10,0	17,2 \pm 2,3	13,4 - 20,8
Grutto	11,5 \pm 2,3	15,6 \pm 3,4	10,0 - 20,3
Tureluur	8,7 \pm 1,3	14,7 \pm 2,7	10,9 - 18,0
Totaal	108,0 \pm 11,5	16,1 \pm 1,8	12,6 - 18,9

Het is verrassend dat op L.O. per jaar gemiddeld 108 p. of 16 % van de weidevogels van het hele gebied in oorspronkelijk gebleven polderstukjes to broeden komen. Het talrijkst is de Kievit: 73 p./jaar met 17 % van het totale L.O.-bestand, gevolgd door Scholekster 15 p./jaar (13 %), Grutto 11 p./jaar (16 %) en Tureluur 9 p./jaar (15%).

Tabel 7 vergelijkt de gemiddelde dichtheid van de vier soorten weidevogels in deze

oorspronkelijke poldergebieden (periode 1990/97, uit Tabel 6) met hun dichtheid bepaald op jonge spuitvelden die geen acht jaar oud waren (periode 1977/78, 1981/85, 1988/90, uit Or. 1991:13) en met hun dichtheid op oudere spuitvelden, 12 tot 15 jaar oud (periode 1992/97). Beide klassen spuitvelden onderscheiden zich ondermeer door de bedekkingsgraad van hun begroeiing, die 65 - 80 % bedroeg op jongere en 80-100 % op oudere spuitvelden.

Tabel 7. Gemiddelde dichtheid van weidevogels (paar/10 ha) te Antwerpen-L.O. in oorspronkelijke poldertjes en op spuitvelden van minder dan 8 jaar oud en 12-15 jaar oud.

Soort	Poldertjes	Spuitvelden	
		< 8 jaar	12-15 jaar
Scholekster	0,92	0,74	0,72
Kievit	4,65	2,68	2,22
Grutto	0,73	0,28	0,83
Tureluur	0,55	0,24	0,39
Totaal	6,85	3,94	4,16

Voor wat de totale dichtheid betreft, is er geen verschil tussen jongere en oudere spuitvelden: voor beide bedraagt ze ongeveer 4 p./10 ha. Maar in de poldertjes ligt de dichtheid heel wat hoger dan op de spuitvelden: ongeveer 7 p./10 ha. Dit verschil tussen poldertjes en spuitvelden is vooral belangrijk voor de Kievit (een ongeveer tweemaal hogere dichtheid in polderstukjes), de Grutto (bijna driemaal meer in poldertjes dan op jonge spuitvelden) en de Tureluur (in de polderstukjes 2,3 en 1,4 maal hogere dichtheid dan op respectievelijk jongere en oudere spuitvelden).

De onderzochte percelen bestonden voor ongeveer 30 % uit agrarisch grasland en voor 70 % uit bouwland. Vermits op de eerste heel wat meer wordt gebroed dan op de laatste, ligt de dichtheid van de weidevogels op het grasland in werkelijkheid heel wat hoger dan Tabel 7 aangeeft.

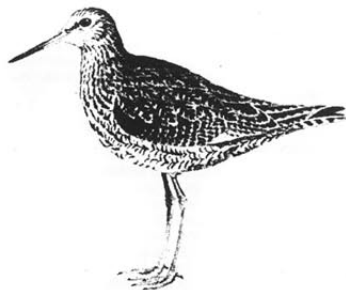
Om de weidevogelwaarde van deze polderrelicten te beoordelen, kunnen we de hier waargenomen dichtheden van weidevogels vergelijken met enkele gegevens uit de literatuur. Hierbij moet opgemerkt worden, dat de jaarlijks onderzochte oppervlakte van deze kleine polders (gemiddeld 159 ha) gering is en om deze reden dient Tabel 8 (zie volgende bladzijde) met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden.

Tabel 8 toont aan dat de polderstukjes van L.O. er goed uitkomen bij vergelijking met buitenlandse gegevens. De waargenomen dichtheden in de poldertjes doen niet onder voor weidevogelgebieden die in buurlanden als "goede weidevogelgebieden" bekend staan. Het is algemeen geweten dat het broedbestand van de weidevogels op vele plaatsen achteruit gaat (Busche 1994) en de instandhouding ervan heel wat zorgen en maatregelen vraagt (overzicht bij Beintema et al. 1995). Daarom dienen onze bijna vergeten resterende polders behouden te blijven in hun huidige toestand. Dit behoud is van groot belang, niet alleen uit cultureel-historisch en landschappelijk oogpunt, maar ook voor hun bijzondere natuurwaarde. Deze kleine landschapselementen zijn wellicht ook een oase voor velerlei zoogdieren. Hierover is geen onderzoek verricht, maar misschien mag hier het voorkomen van de haas (*Lepus europaeus*) even worden aangehaald.

Twaalf lentetellingen in de Steenlandpolder in de periode maart-begin april 1996 en 1997 wezen op een hoge dichtheid van 22 ± 6 hazen (gemiddelde \pm standaardafwijking) over de gehele polderoppervlakte of 5 hazen per 10 ha.

Tabel 8. Broeddichtheid van weidevogels in de polderdelen van L.O. vergeleken met gegevens uit het buitenland.

Soort	Poldertjes L.O. paar / 10 ha	Friesland paar / 100 ha (van der Ploeg et al. 1976)	Sleeswijk - Holstein territoria / 10 ha (Gall 1995, Busche 1994)
Scholekster	0,92	7,54 akker- en grasland	0,04 weidevogel-laagland
Kievit	4,65	20-40 kleigrond	4,6 akker- en weidegebied
Grutto	0,73	10 max. 25 grasland	0,25 weidevogel-laagland
Tureluur	0,55	2,0-3,5 kleigrasland	0,08 weidevogel-laagland; max. 0,32 laagland Westkust (Gloe in Glutz von Blotzheim et al. 1977)

TURELUUR

C. BROEDENDE WEIDEVOGELS IN DE SCHELDEPOLDERS WESTELIJK EN NOORDELIJK VAN DE SPUIVELDEN.

DE VERDWIJNING VAN "DE BLIKKEN" HET GROOT BELANG VAN HET NATUURGEBIED "DE PUTTEN" DE TELOORGANG VAN DE 'ZOUTKEET'

TERREIN EN METHODE VAN ONDERZOEK

Westelijk en noordelijk van de spuitvelden (zie Fig. 1 blz. 2)vinden we tussen deze gebieden en de Nederlandse grens de Verrebroekse Blikken (nuttige weidevogeloppervlakte 303 ha), Oud-Arenbergpolder (393 ha), Nieuw-Arenbergpolder (648 ha), Doelpolder (677 ha) en Prosperpolder (Belgisch deel : 404 ha). Een korte beschrijving van deze polders is te vinden in het belangrijk rapport van De Wielewaal-Beveren en WN-LW (1992). De Blikken zullen in de loop van 1998 volledig verdwijnen. Het voortbestaan van de overige polders is twijfelachtig door de havenuitbreidingen en het Bahlhoekkanaal. Alhoewel de demarcatielijn De Bondt nooit werd opgeheven, zijn in de loop der jaren diverse plannen opgedoken die de inname van deze polders beogen. Al deze plannen kenmerken zich door een gemeenschappelijke deler: ontluistering van de natuurwaarden.

Er waren daarom voldoende redenen om de weidevogels in deze polders te inventariseren. De telling van 1996 bleef onvolledig omdat in de Doelpolder het weidecomplex zuidelijk van de kerncentrale onvoldoende onderzocht werd. Een volledige telling in alle polders in 1997 bevestigde de voorlopige resultaten van 1996. Het hele gebied werd onderzocht vanop wegen en dijken.

Het natuurgebied "De Putten" , hiervoor reeds behandeld, wordt in dit hoofdstuk opnieuw besproken als een deel van de Oud-Arenbergpolder. Zoals voordien zijn de percelen gelegen noordelijk en zuidelijk van de Oud Arenbergstraat als één geheel beschouwd (nuttige weidevogeloppervlakte 36,6 ha).

RESULTATEN EN BESPREKING

In 1997 werd een totaal van 191 p. broedende weidevogels op de cultuurgraslanden en de bouwlanden van het onderzochte gebied geteld. De Kievit maakt het hoofdbestanddeel uit met 72 % van alle broedparen, gevolgd door Grutto en Scholekster (beide 10%). De Turleuur komt op de laatste plaats met 8 % van het gezamenlijk broedbestand. Zoals te verwachten zijn Grutto en Turleuur zeer kieskeurig. Beide soorten worden uitsluitend aangetroffen in zeer kleine laaggelegen weideperceeltjes, terwijl 47 % van 133 territoria van de Kievit en 39 % van 19 territoria van de Scholekster op bouwland voorkomen. Opvallend is, dat in alle polders de verspreiding van de broedende weidevogels zeer onregelmatig is.

Tabel 9 geeft een overzicht van het aantal in deze polders broedende weidevogelparen.

Tabel 9. Aantal paren broedende weidevogels in de Scheldepolders die grenzen aan de spuitvelden van L.O. : 1997

Soort	De Blikken	Oud Arenbergpolder		Nieuw Arenbergpolder	Doelpolder	Prosperpolder	Totaal	
		De Putten	Overige polder				Aantal	%
Scholekster	6	2	0	2	5	4	19	10
Kievit	35	33	8	12	30	19	137	72
Grutto	4	11	0	1	2	2	20	10
Turleuur	1	10	0	0	3	1	15	8
Totaal	46	56	8	15	40	26	191	100
% van totaal	24	29	4	8	21	14		100
Nuttige broedoppervl. (ha)	303	393		648	677	404	2425	
Paar weidevogels / 10 ha	1,5	1,6		0,2	0,6	0,6	0,8	

De Blikken . In deze polder beperkt zich de verspreiding tot het noordelijk deel: slechts één paar Kieviten maakt uitzondering op deze regel. Sinds vele jaren kennen De Blikken een vrij goede weidevogeldichtheid. In 1997 bedroeg zij 1,5 p / 10 ha, wat heel wat beter is dan het gemiddelde van alle polders samen (0,8 p / 10 ha).

Oud-Arenbergpolder . Buiten het kerngebied De Putten kwamen maar acht paar Kieviten elders in deze polder tot broeden. 56 van de 64 in deze polder getelde paren weidevogels zochten in 1997 De Putten op. Uitsluitend door deze bijzondere broedplaats wordt de dichtheid van de weidevogels in de gehele polder opgeschreefd en bereikt zij deze van de Blikken (1,6 p / 10 ha).

Nieuw-Arenbergpolder . De weidevogels beperken zich hier bijna uitsluitend tot twee noordelijk gelegen stukjes : de Muggenhoek en een gebied gelegen rond de vroegere Zoutkeet. Beide zijn relict van uitgeveende gronden langs uitlopers van het vroegere "Doelse Gat". De broedvogeldichtheid in de Nieuw-Arenbergpolder is gering (0,2 p / 10 ha) , de laagste van alle polders.

Doelpolder . Ook in deze polder is de verspreiding zeer onregelmatig. Opvallend is, dat de helft van het Kievitenbestand van de Doelpolder (16 van 30 paar) zich zuidelijk van de kerncentrale concentreert. De weiden westelijk van de Oostlangeweg liggen diep en zijn goed afgeschermd, omdat ze van op de omgevende wegen bijna onzichtbaar blijven. Op het eerste zicht is de dichtheid van de weidevogels in de Doelpolder vrij gering : 0,6 p. /10 ha. Vergelijken we echter de dichtheid van de Kievit in de Doelpolder (0,4 p./10 ha) met deze in twee grasland/akkerlandgebieden in Duitsland, die als weidevogelgebied gecatalogeerd staan, dan blijkt dat de Doelpolder het verre van slecht doet. Volgens Nehls (1996) geeft het Munsterland een dichtheid van 0,1 p./10 ha en het Boven-Rijngebied 0,5 p./10 ha voor de Kievit , waarden die vergelijkbaar zijn met deze verkregen voor de Doelpolder.

Prosperpolder . Ook hier vinden wij de onbegrijpelijke verspreiding terug. De broed-dichtheid van de weidevogels is in de Prosperpolder (0,6 p/ 10 ha.) dezelfde als deze in de Doelpolder en bijgevolg als "goed" te beoordelen.

Dit hoofdstukje kan niet worden afgesloten zonder een speciale vermelding van drie bijzondere gebieden (zie Fig. 1 blz. 2) : **De Blikken**, die weldra zullen verdwijnen , **De Putten** , nog steeds bedreigd door de geplande aanleg van het Baalhoekkanaal en **de Zoutkeet**, in een recent verleden teloorgegaan.

De Blikken bestaan uit een groot aantal lange en smalle percelen groen- en akkerland, hier en daar onderbroken door laagliggende stukjes weiland. Deze kleinschaligheid - in geen andere Scheldepolder te vinden - brengt een hoge diversiteit van broedvogels en een goede weidevogeldichtheid met zich. De resultaten van Tabel 9 onderstrepen deze rijkdom. In 1997 werden hier 46 weidevogelterritoria geteld of één kwart van de territoria van alle Scheldepolders. Een dichtheid van 1,5 paar/ 10 ha is nergens te vinden, tenzij in de Oud-Arenbergpolder, waar eenzelfde dichtheid alleen bereikt wordt door de aanwezigheid van De Putten.

Ook bereikt de dichtheid van de haas in deze polder waarden, die in geen van de andere polders wordt gevonden. Voorjaarstellingen in 1995-1997 gaven uitschieters van bijna vier hazen /10 ha, een dichtheid die zelden in een andere polder bereikt werd.

De Blikken zullen einde 1998 onomkeerbaar verdwenen zijn door de aanleg van het Verrebroekdok. Het verlies van dit gebied weegt zwaar binnen het kader van het overblijvend natuurschoon op L.O.. Na De Putten waren immers de Verrebroekse Blikken de rijkste broedplaats binnen de kleine reeks van bijna intact gebleven natuurlijke terreinen.

De Putten werden einde de jaren vijftig "ontdekt" door de bekende ornithologen Jean Maebe en Hendrik Van der Vloet. Reeds op 1 januari 1960 kwam deze bijzondere weidevogelplaats onder beheer van de Belgische Natuur- en Vogelservaten. Het jaar nadien verscheen een omstandig overzicht van haar vogelrijkdom (Van der Vloet 1961). Het gaat hier om een vergeten publicatie met een groot actueel belang.

In die tijd waren "De Putten" gekenmerkt door een hoge waterstand gedurende het gehele jaar met als gevolg veel trek van allerlei watervogels, vooral tijdens het voorjaar. Door afwezigheid van wilgengroei had het gehele landschap een veel kaler uitzicht dan thans.

Aan broedvogels ontbrak het niet in dit waterrijk dorado. De auteur vermoedde de aanwezigheid van broedende Kempennens (*Philomachus pugnax*) naar aanleiding van de bijzondere biotoop door deze soort verkozen in enkele andere Scheldepolders. Van de zeldzame Steltkluut (*Himantopus himantopus*) werden 2 paar vermeld in 1958, waarvan één paar jongen grootbracht. In 1959 verbleef er opnieuw een vogel. Alle broedvogels die hier thans worden gevonden waren toen ook van de partij, uitgezonderd de Grutto. Verder stonden jaarlijks op de broedvogellijst van De Putten Zomertaling, Gele Kwik (*Motacilla flava*), Grote Karekiet (*Acrocephalus arundinaceus*) en Rietzanger (*A. schoenobaenus*). Kort geleden verscheen over dit gebied een nieuw waardevol overzicht (De Beer et al. 1996).

De aantallen broedende weidevogels in De Putten zijn te vinden in Tabel 9 blz. 19.

Hoe zal het weidevogelstand in de Scheldepolders van L.O. vergaan, na een eventueel verlies van De Putten?

Van het totaal der broedende weidevogels in de Scheldepolders broedt een belangrijk deel in De Putten : Kievit 33 paar of 24%, Grutto 11 p. of 55% en Tureluur 10 p. of liefst 67%. Toch hebben deze percentages geen al te grote informatiewaarde, vermits zij die aan de zijde van de anti-natuurbescherming staan - bij verlies al vlug kunnen repliceren, dat er nog voldoende broedgelegenheden zal overblijven in de overige Scheldepolders. Raadplegen we evenwel Beintema (1982), die het systeem van de weidevogelindicatie op punt stelde, dan krijgt de argumentatie tot behoud van De Putten een geheel andere dimensie. Wat is de indicatorwaarde van één soort voor een goed weidevogelgebied? Beintema's indicatorsysteem houdt rekening met veel factoren, waarbij ook zeldzaamheid en kieskeurigheid van een weidevogelsoort een rol spelen. Hij gaf voor het aanduiden van een goed weidevogelgebied de volgende waarden aan weidevogels: Kempiaan: 225; Watersnip: 225; Tureluur: 195; Scholekster: 195; Grutto: 165 en Kievit: 65.

Hieruit volgt, dat de indicatorwaarde van de Tureluur (195) maar even onder de maximumwaarde van Kempiaan en Watersnip (*Gallinago gallinago*) ligt. Bovendien is deze soort een driemaal sterkere indicator dan de Kievit. Dit geeft heel wat meer diepte aan ons standpunt : De Putten dienen bewaard te blijven ! Het feit dat hier in de periode 1990-1997 gemiddeld zeven paar Tureluurs broedden - met als maximum 10 p. in 1997 - verdient alle aandacht.

De verdwijning van de **Zoutkeet** in nauwelijks drie weken tijd in de winter 1984/1985 is een sombere noot geweest voor het natuurbehoud op L.O.. Geclusterd aan de dijk die de Nieuw-Arenbergpolder van de Prosperpolder afsluit, westelijk van het gehucht Saftingen, was de Zoutkeet een mooi voorbeeld van een zilt kreek, vergelijkbaar met de vele krekken en kreekrestanten die thans nog in Zeeuws-Vlaanderen te vinden zijn.

In kringen van natuurliefhebbers werd de Zoutkeet hoog gewaardeerd. Voet et al. (1974-1981) vermelden meerdere broedvogeltellingen van dit gebied. Een volledig overzicht van de daar vastgestelde broed- en trekvogels valt buiten het opzet van dit rapport. Vermelden wij alleen als bijzondere broedvogels : Zomertaling; bijna jaarlijks; 3 p. in 1976; Slobeend: 3 p. in 1977; Grutto: tot 3-4 p. in 1976 en 3 p. in 1977 en 1981; Tureluur: tot 3 p. in 1981.

De opvulling en de verdwijning van de Zoutkeet voltrok zich in allerijl. Geen enkel natuurliefhebber werd van deze ongelukkige beslissing vooraf op de hoogte gebracht. Men kan zich afvragen of tegen dit ingrijpen enig verweer mogelijk was geweest. Vergeten we niet, dat in die tijd natuurbescherming niet veel voorstelde : de natuurbeschermers traden erg individueel op en het ontbrak hen aan zeggingskracht.

D. ENKELE TOEKOMSTPERSPECTIEVEN OMTRENT HET NATUURBEHOUD OP LINKEROEVER.

In het verleden is door diverse natuurstudie- en natuurbehoudsverenigingen geijverd voor de bewaring van enkele aan de spuitvelden grenzende gebieden. De rijkdom aan vogels en planten van gebieden als De Putten, het Groot Rietveld, de zuidelijke groenzone grenzend aan de expresweg, de noordoostelijke bufferzone "De Melkader" en het buitendijks poldertje aan de Ketenislaan werd in rapporten en brochures ontgensprekelijk aangehouden. Velen hebben - vaak met een bijzondere persoonlijke inzet (zie literatuurlijst) - gepleit voor de bescherming van die bijzondere natuurmonumentjes.

Spijts het vele werk werd tot op heden geen enkel concreet resultaat geboekt bij de overheid. Op bijna alle vermoede terreinen werd ook nog dit jaar gedurende het broedseizoen aan motorcross gedaan, zij het in heel wat mindere mate dan vorige jaren. Dat natuurbehoud na jarenlange inspanningen in een uitgestrekt gebied als L.O. nog geen enkel terrein kreeg toegewezen, is niet te begrijpen. Denken we hierbij maar even aan de grote bekommernis voor natuurbehoud waarmee in Nederland de Delta-werken zijn en worden uitgevoerd!

Toch zijn de voorstellen tot ongerept behoud van enkele stukjes natuur in 1997 acuter dan ooit. Thans beleven we de verdwijning van de polder De Blikken. Het belangrijk centraal broedgebied, van kapitaal belang voor het voortbestaan van Strandplevier en Visdief in het Vlaamse Gewest, zal in de loop van 1998 of 1999 verdwijnen door aanleg van het containerdok.

Binnen de huidige industriezone blijft nog maar weinig over om als natuur bewaard te blijven. Twee gebieden zijn zeker het vermelden waard, al zijn beide ten zeerste bedreigd door de aanleg van het Verrebroekdok. (Zie figuur 2 blz. 23).

A. In de loop van 1994-1995 ontstonden bij de aanleg van de bufferzone-Verrebroek door afgraving van de bovenste lagen poldergrond en de aanleg van een beschuttende dijk twee plassen oostelijk van het gehucht "Wijksken". Deze plassen zouden "De Blikkeplassen" kunnen genoemd worden, als herinnering aan De Blikken, één van de mooiste polders die L.O. ooit gekend heeft. Inspanningen moeten ondernomen worden opdat beide plassen niet zouden opgevoeld worden, zodat een natuurlijke ontwikkeling van hun oevervegetatie mogelijk blijft. Geen andere opties zouden met deze natuurlijke ontwikkeling mogen interfereren. Na een korte evolutie zijn deze plassen nu reeds belangrijk geworden voor broedende en doortrekkende eenden.

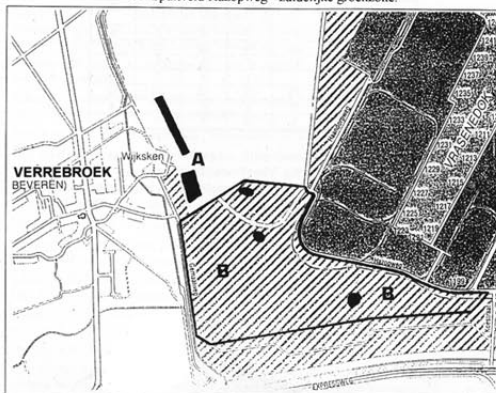
In 1996 broedden hier Kuifeend en minimum drie paren Bergeend. In 1997 steeg het aantal broedgevallen opmerkelijk met Wilde eend (5 p.), Krakeend (3 p.) Kuifeend (5 p.) en opnieuw Bergeend (min. 2 p.). Het enige paar Futen voor de gehele L.O. kwam dit jaar hier tot broeden. Bovendien zijn beide plasjes een doortrek- en slaappleats voor vele soorten meeuwen.

Door de steile oevers is het terrein minder geschikt voor broedende steltlopers. Maar tussen de noordelijke en de zuidelijke plas bevindt zich een laaggelegen zandig stukje van ongeveer 1,5 ha groot, waarop enkele riet- en waterpartijen ontstonden. Dit klaarliggend broedterrein is gemakkelijk te bereiken langs een toegangsweg. Maatregelen om de rust in dit stukje te vrijwaren dienen dan ook dringend te worden uitgewerkt.

Figuur 2 . Belangrijke broedgebieden op L.O. na verdwijning van het groot centraal broedterrein (zie Fig. 1 blz. 2) door aanleg van het containerdok.

A Blikkeplassen.

B Spuitveld Hazopweg - zuidelijke groenzone.

B. Een ander gebied dat de aandacht verdient leunt aan bij het vorige. Het wordt noordelijk begrensd door de Hazopweg en de zuidelijke watergang, westelijk door de Gemalweg, oostelijk door de Koestraat en zuidelijk door de zuidelijke groenzone. Dit terrein is aan de noordzijde goed afgescheiden van de soms druk bereden Hazopweg door een aantal spoorlijnen. Aan de zuidelijke zijde wordt de rust van het terrein verzekerd door de - althans theoretische - ontoegankelijkheid van de zuidelijke groenzone.

Begin juni van dit jaar werd dit terrein hals over kop ingepalmd door een parasailvereniging. Hierdoor werden meerdere nesten van Kluit en Strandplevier verpletterd door tractorbanden. Het kostte veel energie deze vereniging tot de aftocht te dwingen.

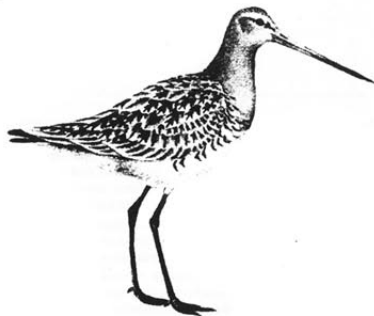
Drie kleine plassen zijn over dit terrein verspreid. Meestal dros te uit tijdens de zomermaanden, maar 's winters en tijdens het voorjaar zijn ze des te belangrijker voor trekkende eenden en steltlopers. In de winter komen hier honderden Wulpen overnachten en in de periode 20 april - 5 mei is het de beurt aan enkele honderden Regenwulpen (*Numenius phaeopus*). Voor deze soort is dit plasje de enige slaappleats in de provincie Oost-Vlaanderen. Alberto Durinck, die het terrein regelmatig onderzoekt,

spreekt van een bijzondere natuurwaarde. Tabel 10 illustreert het belang van dit spuitveld door de aanwezigheid van een zeer gevarieerde steltlopergemeenschap.

Tabel 10. Aantal paren broedende steltlopers op het spuitveld gelegen tussen Hazopweg en de zuidelijke groenzone. Periode 1993 - 1997.

Soort	93	94	95	96	97
Scholekster	4	3	4	3	5
Kluut	24	14	22	10	13
Kleine Plevier	11	7	5	6	10
Strandplevier	2	1	4	2	5
Kievit	25	29	38	40	37
Grutto	3	5	4	4	4
Tureluur	5	3	5	3	5

Twee van de drie plasjes zullen waarschijnlijk verdwijnen door het geplande tracé van de Hoogshoorweg die het toekomstig Verrebroekdok zal omringen. Ook moet rekening gehouden worden met de gevolgen van de aanleg van het logistiek park Beveren. Maar zelfs bij inachtneming van deze verliezen kan hopelijk nog voldoende ruimte overblijven voor een waardevol broedgebied voor steltlopers.

GRUTTO

Becker, P.H., Distelrath, F., Frank, D. et al. 1994. Vergleich des Bruterfolgs der Flussseeschwalbe (*Sterna hirundo*) im Wattenmeer und am Niederrhein. *Charadrius* 30: 152-156.

Becker, P.H. & Specht, R. 1991. Body mass fluctuations in Common Tern (*Sterna hirundo*) chicks dependent on weather and tide in the Wadden Sea. *Ardea* 79: 45-56.

Beintema, A.J. 1984. Weidevogels als indicatoren pp 218 - 227 in E. P.H. Best & J. Haec (red.) *Ecologische indicatoren voor de kwaliteitsbeoordeling van lucht, water, bodem en ecosystemen*. Symposium van de Oecologische Kring, Utrecht. Pudoc, Wageningen.

Beintema, A.J., Moedt, O. & Ellinger, D. 1995. *Ecologische Atlas van de Nederlandse Weidevogels*. Schuyt & Co, Haarlem.

Bulteel, G., & Maes, P. 1975. Boedvogels in het Antwerpse, Kaart 15-3. Medewerking aan de "Atlas van de Belgische Broedvogels". Ongepubliceerd rapport.

Busche, G. 1994. Zum Niedergang von "Wiesenvögeln" in Schleswig-Holstein 1950 bis 1992. *J. Orn.* 135: 167-177.

Cramp, S. (ed.) 1985. *The Birds of the Western Palearctic*. Vol. 4. Oxford University Press, Oxford.

De Beer D., De Buyzer, C., Durinck, A., Maes, R. et al. 1996. De Putten Oud Arenbergpolder, Kieldrecht - Beveren. WNLW & De Wielewaal Groot-Beveren. Brochure. Zwijndrecht.

De Buyzer, C. 1995. Inventarisatie van de Noord-Oostelijke bufferzone: De Melkader. Rapport.

Devos, K. & Anselin, A. 1996. Kolonievogels en zeldzame broedvogels in Vlaanderen in 1994. Rapport Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.

Dubois, A. 1887-1888. *Compte rendu des observations ornithologiques de Belgique*. Année 1886. *Bull Mus. Roy. Hist. Nat. de Belgique* 5: 99-158.

Dubois, A. 1912. *Nouvelle revue des oiseaux observés en Belgique*. *Mém. Soc. Zool. de France* 25: 163 - 209.

Durinck, A. & Van den Camp, H. 1996. *Het Groot Rietveld*. WNLW. Brochure.

Gall, T. 1995. Verbreitung und Bestandsdichte von Uferschnepfe (*Limosa limosa*), Rotschenkel (*Tringa totanus*), Bekassine (*Gallinago gallinago*) und Austernfischer (*Haematopus ostralegus*) 1993 in der Eider-Treene-Sorge-Niederung. *Bewertung der Ergebnisse im Vergleich zu Untersuchungen aus den Jahren 1981 und 1982*. *Corax* 16: 177 - 195.

Gerémé, P. & Verschueren, W. 1992. Broedvogelinventarisatie Blokkersdijk 1992. *Linkeroever* 14: 33 - 38.

Glutz von Blotheim, U., Bauer, K.M. & Bezzel, E. 1977. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 7 *Charadriiformes* (2. Teil). Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.

Glutz von Blotheim U. & Bauer, K.M. 1982. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 8/2 *Charadriiformes* (3. Teil). Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.

Hötter, H. 1991. Waders breeding on wet grasslands in the countries of the European Community - a brief summary of current knowledge on population sizes and population trends. *Wader Study Bulletin* 61 Supplement: 50 - 55.

Huyskens, G. 1953. Broed- en trekvogels van een opgespoten terrein. *De Wielewaal* 19: 55 - 62.

Il'icev, V.D. & Zubakin, V.A. 1990. *Handbuch der Vögel der Sowjetunion*. Band 6 / Teil I. A. Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt.

Jönsson, P.E. & Karlsson, J. 1990. Black-headed Gull (*Larus ridibundus*) on rapid decline in Skåne. *Anser* 29: 284 - 285.

Lippens, L. 1954. Les Oiseaux d'Eau de Belgique. E. Vercurysse - Vanhove, Brugge.

Maebie, J. & Van der Vloet, H. 1953. Kluten aan de Beneden-Schelde. De Wielewaal 19: 63 - 66.

Maebie, J. & Van der Vloet, H. 1958. De vestiging van de Bergeend (Tadoma tadoma) langs de Schelde te Antwerpen. Giervalk 48: 35 - 42.

Massart, J. 1908. Essai de géographie botanique des districts littoraux et alluviaux de la Belgique. H. Lamertin, Brussel.

Nehls, G. 1996. Der Kiebitz in der Agrarlandschaft. Perspektiven für den Erhalt des Vogels des Jahres 1996. Ber. z. Vogelschutz 34: 123 - 132.

Quinet, A. 1897. Les Oiseaux du Bas-Escaut. Leur chasse et bateaux. Soc. Belge de Librairie, Brussel. van der Ploeg, D.T.E., de Jong, W., Swart, M.J. et al. 1976. Vogels in Friesland. Deel 1. De Tille, Leeuwarden.

van der Ploeg, D.T.E., de Jong, W., Swart, M.J. et al. 1977. Vogels in Friesland. Deel 2. De Tille, Leeuwarden.

Van der Vloet, H. 1961. Het Reservaat "De Putten" te Kieldrecht. Bull. BNVR: 112 - 115.

van Dijk, A. 1996. 1995 een goed en een slecht jaar voor kolonievogels. Sovon-Nieuws 9: 8 - 9.

Van Impe, J. 1979. De toekomstige industrieterreinen van Antwerpen-Linkeroever en hun betekenis voor de Belgische avifauna. VOT 2: 2 - 15.

Van Impe, J. 1983. De toename van de Tafelend (Aythya ferina), de Kuifeend (A. fuligula) en de Kraakend (Anas strepera) als een indikator van een gewijzigde waterkwaliteit in België. Giervalk 73: 433 - 448.

Van Impe, J. 1991. Overleving, sterfte en trek van in België geringde jonge Kluten (Recurvirostra avoetina). Giervalk 81: 217 - 243.

Van Impe, J. 1991. Een overzicht van de broedende steltlopers op de opgespoten terreinen van Antwerpen-Linkeroever (1977 - 1990). Oriolus 57: 9 - 17.

Voet, H., Bulteel, G., De Ridder, J. & Maes, P. (1974 - 1981, in serie). Broodvogelinventarisatie in het Antwerpse. Jaarlijkse overzichten.

Voet, H. & Benoy, L. 1979. Het natuurreservaat te Oorderen-Antwerpen als broedgebied en pleisterplaats voor watervogels. Giervalk 69: 111 - 156.

Wielewaal Beveren & WNLO 1992. Natuurvaande van de óp het Gewestplan Sint-Niklaas, Lokeren en Antwerpen in herziening gestelde gebieden: Prosperpolder, Arenbospolder, Sint-Annepolder, Fort Liefkenshoek, Vormingsstation Antwerpen-Noord, Blokkersdijk en Melselepolder. Rapport.

Wielewaal Groot-Beveren (sine anno). Inventarisatie van de zuidelijke groenzone langsheen Rijksweg 49. Rapport.

WNLO - Werkgroep Natuurbehoud Linkeroever. 1979. Natuurwetenschappelijke studie en waardebeoordeling van de Natuurgebieden op Antwerpen-L.O.: Blokkersdijk, St.-Annabos, Vlietbos, Het Rot. Brochure, 188 blz.

Een belangrijk onvoltooid rapport werd niet geraadpleegd: De Block, M., Hoffmann, M. en Meire, P. 1997. Onderzoek naar de ecologische effecten van de aanleg van een containerdok langs de Linkerscheldeover nabij Doel, en mogelijke compenserende maatregelen. Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.

Met dank aan Ir. W. Wilsens, Willy Van Gasse, Ir. G. Bulteel, Hildegarde Van den Camp en René Maes, die behulpzaam waren bij het opstellen van dit rapport.

NABESCHOUWING

Als je de verliezen die de natuur op Linkeroever de laatste tien jaar te incasseren kreeg op een rijtje zet dan loop je de kans om als natuurliehebber de moed te verliezen. Recent nog gingen de Verrebroekse blikken, een pracht van een kleinschalig gebied voor massa's weidevogels en overwinteraars, naar de bliksem.

Maar misschien is er toch nog wat hoop. Uit de hoge cijfers van broedende steltlopers én wintertellingen blijkt dat natuurinrichting in dit linkerscheldeoevergebied bijzonder succesvol zou kunnen zijn. Op dit punt heeft de overheid een bijzondere verantwoordelijkheid. Diezelfde overheid die 33 miljoen frank spendeerde voor de aanleg van de buffer te Verrebroek zonder veel aandacht te besteden aan de natuurfunctie van deze ingreep, krijgt de kans om het alsnog goed maken. WNLW suggereert de overheid om de gegraven plassen niet terug te dempen, enkele kleine werken uit te voeren die het vogelbestand ten goede komen en verder de natuur haar gang te laten gaan.

In de Zuidelijke Bufferzone daarentegen ligt een grotere uitdaging. Dit 200 ha grote gebied heeft alle troeven om uit te groeien tot een testcase voor biotoopontwikkeling en natuurbeheer die perfect te combineren zijn met zachte recreatie (alleszins wandelen, maar ook goed afgelynde speelmogelijkheden voor jeugdverenigingen met een speelweide, -bos en zelfs duinen behoren tot de mogelijkheden).

Uit de cijfers betreffende de dichtheid van weidevogels in onze polderrestanten die Jacques Van Impe in zijn studie publiceert, blijkt dat Linkeroever het in vergelijking met het buitenland zeker niet slecht doet: een extra argument om de strijd voor het behoud van de Scheldepolders verder te zetten.

Het natuurgebied 'de Putten' te Kieldrecht was ooit door de overheid tot natuurreservaat uitgeroepen. Maar onder druk van de oprukkende industrie en de plannen voor het Baalhoekkanaal heeft diezelfde overheid 'de Putten' de eretitel 'natuurreservaat' ontnomen. De studie van Jacques Van Impe geeft de overheid extra gefundeerd materiaal om de status van 'reservaat' aan de Putten terug te geven.

Het linkeroevergebied is een vogelgebied bij uitstek en WNLW zet zich in om deze functie geïntegreerd te krijgen in het hele haven- en industriegebieden. Niet onbelangrijk is dat deze natuurgebieden en de polderrestanten optimaal een bufferende en zacht-recreatieve functie voor de bedreigde polderdorpen Kallo, Doel, Kieldrecht en Verrebroek kunnen vervullen.

Ook vanuit cultureel-historisch standpunt zijn de polderrelicten de moeite om bewaard te blijven. De Putten, de Zuidelijke groene zone, de Melkader, het Groot Rietveld, het Fort St.-Marie, het restantje Steenlandpolder, de Buitenpolder (Ketenissiepolder) e.a.: er zijn nog perspectieven voor de toekomst!

In de toekomst kunnen ook natuurbeheer en natuurontwikkelingsmaatregelen op terreinen van bedrijven zelf, nieuwe natuurbiotopen creëren. Bedrijven zouden zo het milieu

bewustzijn in het algemeen en het natuurbeschermend gedrag bij de eigen werknemers kunnen verhogen. De inrichting van en het eigen beheer door Kerncentrale Doel (KCD) van 6 ha natuurontwikkelingsgebied op eigen terrein moet ondertussen toch wel al duidelijk gemaakt hebben dat bewuste externe milieuzorg geen overname of bemoeienissen door natuurbeschermers of minder zeggenschap over de eigen terreinen betekent. Wel kunnen natuurverenigingen hier een adviserende en stimulerende rol inzake natuurinrichting vervullen.

Overheden én bedrijven kunnen dus een belangrijke bijdrage leveren aan het ecologisch herstel van het Schelde-estuarium. Ze zullen hiertoe verder aangezet worden door alle Nederlandse en Vlaamse natuurorganisaties die zich verenigden in het Verdrag van Saefinghe. Om te komen tot een ecologisch gezond functionerend estuarium met schoon water, een rijke natuur en een aantrekkelijk landschap in een veilige en leefbare omgeving, zullen we de steun van iedereen (van inwoners en landbouwers tot overheden en bedrijven) hard nodig hebben.

Hildegarde Van den Camp

Restant van de Melsepolder (met kerkje van Kallo op de achtergrond)

Restant van de Steenlandpolder

Ondertussen al opgespoten restplas tussen Verrebroek en de Zuidelijke Bufferzone: cijfers over broedvogels en overwinterende vogels tonen de potentie van natuurinrichting in het linkerovergebied

Aan de achterzijde van de Kallose Dijk (in afbraak) verdwijnen de Verrebroekse Blikken.

'De Putten': onovertroffen broedvogelgebied

foto's Hildegarde Van den Camp

INLEIDING	3
BESCHERMING.....	3
DANKWOORD	5
A. BROEDENDE WATROEGELS VAN SPUITVELDEN EN OORSPRONKELIJK GEBLEVEN POLDERSTUKJES	
FUTEN EN REIGERACHTIGEN	6
EENDACHTIGEN EN RALLEN	7
STELTLOPERS	11
MEEUWACHTIGEN	13
B. BROEDENDE WEIDEGEGELS IN OORSPRONKELIJK GEBLEVEN POLDERSTUKJES	15
C. BROEDENDE WEIDEGEGELS IN DE SCHELDEPOLDERS WESTELIJK EN NOORDELIJK VAN DE SPUITVELDEN	
DE VERDWINNING VAN "DE BLIKKEN" HET GROOT BELANG VAN "DE PUTTEN" DE TEOLOORGANG VAN DE "ZOUTKEET"	18
D. ENKELE TOEKOMSTPERSPECTIEVEN OMTRENT HET NATUURBEHOUD OP LINKEROEVER	22
LITERATUUR	25

KRAKEEND

**WERKGROEP NATUURRESERVATEN LINKEROEVER -
WAASLAND vzw**

geassocieerd met

D/1998/8228/2

een uitgave van de

Werkgroep Natuurreservaten Linkeroever-Waasland vzw :

Secretariaat: P.Gerené, A.Vermeylenlaan 1/42, 2050 Antwerpen. Tel. 03/219 26 33

Auteur : Jacques Van Impe, Dr. Van de Perrelei, 51B, 2140 Borgerhout. Tel.:03/235 05 50

Lay-out : Paul Gerené

Verantwoordelijke uitgever : P. Gerené , A.Vermeylenlaan 1 bus 42 , 2050 Antwerpen

Contactpersoon brochure : H. Van den Camp, Dambrugstraat, 11, 9120 Beveren.

Tel: 03/775 79 15